

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

В статті проаналізовано педагогічні умови розвитку творчого потенціалу особистості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в процесі підготовки студентів до керівництва художньою працею дітей дошкільного віку.

Ключові слова: професійна підготовка, діти дошкільного віку, творчий потенціал особистості, художня праця.

Професійна діяльність вихователя дошкільного навчального закладу передбачає оволодіння ним спеціальними знаннями та вміннями, серед яких важливе місце займають знання, вміння та навички, необхідні для успішного керівництва художньою працею дітей дошкільного віку. Загально прийнято вважати, що художня праця в ДНЗ – це діяльність дитини, спрямована на виготовлення корисного та естетично значущого предмета, який можна використовувати у грі, побуті, розвагах. Означений вид дитячої праці є художньо-прикладною діяльністю, який сприяє розвитку творчої особистості дитини на основі набутих знань, сформованих умінь та навичок. Згідно досліджень багатьох учених (Ю. Бабанський, Н. Кузьміна, С. Архангельський, Н. Сакуліна, Н. Ветлугіна, Т. Комарова та інші), успішність опанування дітьми художньою працею, її результативність, розвиток творчих здібностей вихованців визначаються не лише рівнем сформованості знань, умінь та навичок педагога, а й його особистісним впливом, характером педагогічного керівництва діяльністю дітей. Створити належні умови задля формування креативності особистості дитини може лише творчий педагог. Тому розвиток креативних здібностей студентів є пріоритетним напрямом підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі.

В статті проаналізовано педагогічні умови розвитку творчого потенціалу особистості студента в процесі підготовки майбутнього вихователя ДНЗ до керівництва художньою працею дітей дошкільного віку шляхом засвоєння змісту нормативної навчальної дисципліни “Художня праця”.

Проблемі розвитку педагогічної творчості під час вивчення навчальних дисциплін приділяли увагу А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Шаталов, Ю. Бабанський, І. Зязюн, Р. Скульський тощо. Одним із основних завдань навчання й виховання майбутніх поколінь вчені вбачали в тому, щоб створити належні умови для розвитку творчих здібностей кожної особистості. Зокрема В. Сухомлинський зазначав, що креативність є нормою в роботі людини, “кожен носить в собі задатки художника” [1].

Результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать про те, що немає однозначного визначення поняття “креативність”. Під “творчістю” (креативністю) вчені розуміють продуктивну людську діяльність, здатну породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення [2, с. 266]; вищу форму психічної активності, самостійності, яка породжує якісно нове і вирізняється своєю неповторністю і оригінальністю.

Успішне засвоєння студентами навчального матеріалу, розвиток умінь та навичок керівництва художньою працею дітей дошкільного віку передбачає розробку з подальшою реалізацією педагогічних умов. Вони ґрунтуються на дидактичних принципах, містять певні вимоги до навчально-виховного процесу у ВНЗ,

спрямованого на формування професійної готовності майбутніх фахівців до означеного виду діяльності.

Результати аналізу наукової літератури свідчать про відсутність єдиного визначення змісту поняття “педагогічні умови”. Згідно з Великим тлумачним словником, умова є сукупністю даних (положення), які перебувають в основі чого-небудь [3].

У дослідженні будемо опиратись на твердження В. Іванової, яка визначає педагогічні умови як сукупність певних обставин забезпечення ефективності протікання педагогічного процесу (організаційних форм, методів, засобів), що сприяють виникненню й цілеспрямованому розвитку певного явища [4] та забезпечують успішне розв’язання поставленої проблеми. Традиційно в педагогіці вирізняють зовнішні та внутрішні педагогічні умови. Під зовнішніми розуміють сукупність обставин щодо організації навчального процесу: педагогічне керівництво, вплив практики (О. Рибалка); організацію навчально-виховного процесу (лекційних, семінарських, практичних занять, педагогічної практики) на основі діалогу та співробітництва педагога з вихованцями (О. Пехота); спеціальну підготовку викладачів до варіативного навчання, забезпечення студентів відповідно до програми підготовки посібниками, методичними і роздатковими матеріалами, спеціальну підготовку студентів до підсумкового контролю (Н. Бугаєць); санітарно-гігієнічні, психологічні умови (В. Манько). Натомість внутрішні – це сукупність обставин особистісного й індивідуального змісту: спрямованість особистості, її психологічний стан й позитивна мотивація (О. Бондаренко); особистісні якості, пізнавальні можливості, рівень рефлексії (І. Зязюн); бажання студента, наявність гностичного підґрунтя та операційно-процесуальних можливостей (О. Рибалка); емоційно-стимульоване середовище професійно-педагогічної підготовки, яке активізує внутрішню пізнавально-професійну активність майбутнього педагога; постійне їх спонукання до особистісного і професійного самоаналізу, саморозвитку; створення умов для розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів в період навчання у ВНЗ (О. Пехота).

Нами виокремлено наступні педагогічні умови щодо формування творчого потенціалу особистості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів шляхом засвоєння змісту нормативної навчальної дисципліни “Художня праця”: створення креативного середовища у процесі підготовки студентів до керівництва художньою працею дітей дошкільного віку; спрямованість на професійне самовдосконалення; формування вмінь моделювання майбутньої професійної діяльності. При цьому усвідомлюємо, що розроблені групи умов є не єдиними, які б забезпечували формування відповідних знань, умінь та сприяли розвитку креативності майбутніх фахівців.

Загальновідомо, що рівень сформованості творчих здібностей залежить від загального рівня розвитку студента, досвіду творчої діяльності, здатності до саморозвитку, самовдосконалення. При викладанні курсу “Художня праця” намагаємося максимально розвивати та використовувати творчий потенціал студента. При цьому важливого значення надаємо *створенню креативного середовища* у процесі підготовки студентів до художньої праці. При цьому опираємось на праці Р. Скульського [5] та С. Харченко [6], в яких наголошено, що фахівець-початківець без відповідного соціального та педагогічного досвіду творити не може. Такий досвід набувається внаслідок багаторічної практичної діяльності. Однак його основи необхідно формувати в процесі навчання у ВНЗ. Цьому сприятиме: забезпечення постійної активності студентів шляхом включення в зміст їхньої підготовки задач, адекватних

задачам формування творчого мислення. Особливо це стосується діяльності педагога, спрямованої на неперервне професійне самовдосконалення, а також діяльності, змістом якої є творче застосування знань у педагогічному моделюванні навчального процесу, його реалізації, дослідженні та вдосконаленні. Тому у процесі вивчення дисципліни намагаємось поєднувати засвоєння теоретичного матеріалу з виконанням різноманітних практичних завдань творчого характеру.

Так, опановуючи розділ “Психолого-педагогічні основи навчання художньої праці дітей дошкільного віку”, майбутнім вихователям пропонуємо завдання типу: підготувати коротку бесіду про казкового героя; підібрати предметні та сюжетні малюнки до певного заняття; дібрати музичний супровід відповідно до теми заняття; підготувати ескізи карнавального костюма; провести уявну екскурсію до музею народної творчості тощо. Створення креативного середовища для розвитку творчості студентів у самостійній та колективній діяльності забезпечуємо шляхом включення в зміст їхньої підготовки задач, адекватних технології формування творчого мислення (перенесення знань та умінь у нові ситуації, комбінування нових способів діяльності з уже відомими); орієнтування студентів на актуальні аспекти педагогічної діяльності з таким розрахунком, щоб під час засвоєння знань з дисципліни “Художня праця” студенти усвідомлюють значення таких знань для майбутньої творчої професійної діяльності, оволодівають елементарними вміннями їх практичного застосування. Особливо це стосується діяльності педагога щодо неперервного професійного самовдосконалення, творчого застосування знань у педагогічному моделюванні навчального процесу.

Сучасна педагогіка професійної освіти розвивається з урахуванням вимог та умов життя у XXI сторіччі. У професійному становленні розв’язуються питання розвитку особистісних якостей педагога, які коригують педагогічну позицію, поведінку, проектують індивідуальні досягнення у творчості, водночас актуалізуючи самопізнання, подальше професійне самовдосконалення. Отже, слід налаштувати студентів на самовдосконалення (самоосвіту, самовиховання, самоаналіз, самореалізацію).

Становить інтерес дослідження О. Пехоти [7, с. 177] щодо проблем формування готовності до майбутньої педагогічної діяльності, у якому акцент зроблено на засвоєнні системи понять та концепцій, які розкривають сутність особистісно-професійної рефлексії (самопізнання) з метою навчитися використовувати їх для самопроектування в напрямі розвитку професійно значущих якостей особистості. На думку вченої, майбутньому педагогові треба усвідомити необхідність створення власного професійного образу з метою врегулювання професійної поведінки. О. Пехота зазначає [7, с.176], що особливістю професійного саморозвитку майбутнього педагога є його спрямованість, яку зумовлює не лише чинна в професійно-педагогічній підготовці система вимог, а й їхнє прогнозування, особливо тих, які будуть пред’явлені у майбутньому. Як вважає дослідниця, цілеспрямований професійний саморозвиток майбутнього педагога є завжди випереджаючою формою особистісно-професійної саморегуляції. Вона забезпечує ефективнішу адаптацію до умов професійної діяльності. Саме тому серед завдань для самостійної роботи вагому частину займають завдання творчого характеру: оформити альбом із взірцями іграшок способом вирізання, комбінування геометричних фігур; дібрати гру, яка б сприяла вдосконаленню навичок роботи дітей з папером і картоном; виготовити сюжетну композицію за мотивами казки, використовуючи різний матеріал; створити декоративну композицію на тлі різної форми тощо. З метою транспозиції реальних

ситуацій творчого навчально-виховного процесу ВНЗ в професійну діяльність майбутніх педагогів вважаємо за необхідне навчально-пізнавальну діяльність студентів організувати з урахуванням особистісно-діяльнісного підходу на основі принципу єдності особистості й діяльності, які функціонують неподільно. Така робота зорієнтовує студентів на впровадження особистісно-діяльнісного підходу у взаємодію “педагог-дитина”. Це передбачає формування майбутніми педагогами у вихованців певних знань, умінь, розвиток певних особистісних якостей, прагнення до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення. Отже, особистісно-діяльнісний підхід спрямований насамперед на формування здатності майбутнього фахівця гнучко й нестандартно використовувати здобуті знання і вміння у процесі професійної діяльності, прагнення до їх оновлення й удосконалення, розвиток відповідних професійно-особистісних якостей. Така мета професійної підготовки орієнтує майбутнього вихователя не лише на передачу готових знань і умінь, а й на формування здатності у вихованців до творчості та самостійного пошуку.

Неабияку роль у творчій педагогічній діяльності майбутніх педагогів відіграє досвід практичної поведінки. С. Харченко трактує уміння як здатність до педагогічної взаємодії, в основі якої актуалізація соціально-педагогічних знань і навичок; творчий підхід до використання форм і методів взаємодії. За його міркувань, уміння педагогічної взаємодії в педагогічній роботі – це набута педагогом здатність до взаємодії дітей та дорослих, заснована на актуалізації педагогічних знань, творчому використанні форм та методів роботи у реальних умовах [6].

За оптимальних умов професійне становлення особистості фахівця відбувається, як відомо, під час навчання, тобто безпосередньо у процесі підготовки до професійної діяльності. Визначаючи готовність студентів до вмотивованої поведінки у процесі керівництва художньою працею дітей як основну умову формування їхньої майбутньої професійної діяльності, ми виходили з того, що підготовка майбутніх педагогів відбувається у процесі таких груп взаємодій: “викладач – студент”, “студент – студент” і “студент – дитина”. Для оптимізації спільної діяльності в межах умовно визначених груп необхідно володіти навичками моделювання не лише власної поведінки, але й поведінки дітей. Це дуже складний процес, який потребує від майбутнього фахівця відповідних знань та умінь, сформованості професійно-особистісних якостей. Тому значну увагу варто акцентувати на *моделюванні форм майбутньої професійної діяльності* як основи систематизації знань, удосконалення умінь та навичок.

Реалізації означеної умови сприяють моделювання форм роботи з дітьми під час лабораторно-практичних занять, навчально-педагогічні ігри (ділові та рольові), аналіз педагогічних ситуацій майбутньої професійної діяльності; контроль якості навчально-пізнавальної діяльності з подальшим корегуючим впливом; визнання за кожним права на помилку з обов’язковим аналізом її причин, визначенням шляхів її подолання; налаштування студентів на саморозвиток, самовдосконалення, самореалізацію.

Так, під час практичних (лабораторних) занять студенти моделюють окремі навчальні ситуації, демонструючи методи роботи з дітьми в аудиторії. Також майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів вправляються у виготовлення виробів із паперу та різних матеріалів, творчо підходять до визначення їх назв. Реалізація означеної умови забезпечує транспозицію реальних ситуацій навчально-виховного процесу ВНЗ у професійну діяльність майбутніх педагогів.

Розвитку креативних здібностей студентів під час занять з “Художньої праці” сприяють виконання індивідуальних, колективних, групових, творчих завдань:

презентація творчих ідей, виставка робіт, показ коротких вистав до яких майбутні педагоги власноруч виготовляють костюми, виготовлення пальчикового театру для простих казкових сюжетів; створення колективної творчої композиції із природного матеріалу тощо.

Виокремлені нами педагогічні умови розвитку творчого потенціалу особистості майбутнього педагога у ВНЗ зумовлюють визнання того факту, що педагог відображає не тільки професійну сутність, а й внутрішньо-особистісну. Відповідність зазначеним аспектам підготовки дає змогу не лише навчати майбутнього фахівця основним формам, методам, прийомам та принципам педагогічної взаємодії з дітьми, а й забезпечує професійний творчий розвиток на особистісному рівні як у навчальній, так і у майбутній професійній діяльності. Подальшого вирішення потребує проблема ефективного використання міжпредметних зв'язків у професійній підготовці студента до керівництва художньою працею дітей дошкільного віку в умовах вищого навчального закладу.

1. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. – Вибр.твори: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т.1. – 656 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад і голов ред. В.П. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
4. Іванова В.В. Педагогічні умови ефективності формування готовності студентів для творчої професійної діяльності / В.В. Іванова // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук пр. – Вип.4. – К.: ППУ імені М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2000. – С. 138–142.
5. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості / Р.П. Скульський. – К.: Вища шк., 1992. – 135 с.
6. Харченко С.Я. Дидактичні основи підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності / С.Я. Харченко. – Луганськ: Альма матер, 1999. – 138 с.
7. Пехота Е.Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя: монография / под общ. ред. И.А. Зязюна / Е.Н. Пехота. – К.: Вища школа, 1997. – 281с.

Some aspects of forming future preschools educators' creative qualities in the process of content mastering of educational subject "Manual work" are analyzed in the article.

Key words: *manual work, future educator, creative personality.*

УДК 37.134 : 372.4
ББК 74.66

Олена Будник

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлено методичні основи підготовки майбутніх учителів початкової школи до соціально-педагогічної діяльності; здійснено обґрунтування технологічних аспектів актуалізації самостійної та науково-дослідницької роботи студентів у процесі їх професійної підготовки до соціально-педагогічної діяльності. Визначено перспективні напрями подальшого дослідження проблеми.

Ключові слова: *професійна освіта, соціально-педагогічна діяльність, науково-дослідницька робота студентів, особистісна креативність.*

Актуальність проблеми. В умовах модернізації вищої освіти зростають вимоги до якості підготовки випускників, акцентується на її фундаменталізації, посиленні